

TIBBIY HODIMLARNING JINOIY JAVOBGARLIGI

Saydullayev Anvar Abduvahobovich

Zomin Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi

Kasbiy faoliyatda huquqiy asoslari fani o'qituvchisi

Anatatsiya: Respublika miqyosida biotibbiyot tadqiqotlarini o'tkazish, biomeditsina va genetikada innovatsion texnologiyalarni qo'llash va joriy etishda xalqaro huquq normalarini ratsifikatsiya qilinganligi va ulardagi standart mezonlar asosida amaldagi qonun va qonunosti hujjatlarga qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritilgani haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: sfera, profilaktika, biomeditsina, genetika, ijtimoiy xavfli qilmish, harakat yoki harakatsizlik, javobgarlik, JSST, shoshilinch tibbiy yordam.

Axloq ijtimoiy ong shakli sifatida jamiyatda insonlarning o'zaro munosabatlarini tartibga soladi. Tarixan insonlarning birgalikdagi hayoti va faoliyati jarayonida ma'naviyat deb ataladigan va ularning xulqini tartibga soladigan ma'lum bir odat, qoida va me'yorlar majmuasi vujudga kelgan. Tibbiy etika - tibbiy xodimlar faoliyatining o'ziga xosligi va jamiyatdagi o'rnini bilan belgilanadigan axloq me'yorlari va tamoyillari majmuasidir. U shuningdek, tibbiy faoliyatni tartibga soluvchi axloq me'yorlari va mezonlaridan tashkil topgan kasbiy tibbiy xulq sifatida ham e'tirof etilgan bo'lib, "bioetika" atamasi orqali ommalashgan. "Nyurnberg kodeksi" o'n banddan iborat bo'lib, ularning birinchisida tibbiy va boshqa tajribalarni o'tkazishda tajriba o'tkazilayotgan shaxsning ixtiyoriy roziligi mutlaq ko'rinishdagi asosiy shartlardan biri ekanligi ta'kidlangan. Kodeksda xavf va zararni minimal darajagacha kamaytirish, xavf va foydani mutanosib tarzda taqsimlash zaruriyati, vrachlarning yuqori malakaga ega bo'lishi, shuningdek sinovlarga olingan shaxsni istagan vaqtda tajribalardan voz kechish imkoniyati mavjudligi ko'rsatib o'tilgan. Ushbu Kodeksda aynan, bioetika masalasiga taalluqli bandlar mavjud bo'lib, ulardan qonunchiligimizda namuna sifatida foydalanilgan.

O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlashni rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqilgan bo'lib, ular tibbiy-klinik tadbirlar va biotibbiyot tadqiqotlarini amalga oshirilishi ustidan axloqiy-huquqiy nazoratni amalga oshirishning aniq chora-tadbirlari va resurslarini belgilovchi normativ-huquqiy hujjatlar, umumdavlat dasturlarini qabul qilish uchun asos bo'ladi. Aynan, ushbu konsepsiyada mamlakatimizda ko'rilayotgan chora-tadbirlar natijasida aholiga tibbiy xizmat ko'rsatishning samaradorligi, sifati va qulayligini oshirish ta'minlanganligi, BMT Ming yillik rivojlanish maqsadlarining asosiy parametrlariga erishilganligi muayyan ma'noda pozitivlik kasb etadi.

Tibbiyot sohasi bevosita "inson-inson" tamoyiliga asoslangan sohalar qatoridan o'rin olgan bo'lib, tibbiyot xodimlari, ayni vaqtda, muayyan sohada faoliyat yurituvchi subyektlar(jismoniy va yuridik shaxslar) nafaqat, jamiyat va fuqarolar, balki, qonun oldida ham javobgarlikka egadirlar. O'zbekiston Respublikasi qonunlarida, hukumat qarorlarida, Sog'liqni saqlash vazirligining buyruq va ko'rsatmalarida mustahkamlangan tartib-qoidalar esa, ayni vaqtda, tibbiyot sohasi vakillari uchun huquq va erkinliklardan tashqari, burch va majburiyatlarni ham yuklaydi. Ma'lumki, qonunchiligimizda, xususan, Jinoyat Kodeksi 14-moddasining birinchi qismida "kodeks bilan taqiqlangan, aybli ijtimoiy xavfli qilmish (harakat yoki harakatsizlik) jazo qo'llash tahdidi bilan jinoyat deb topiladi", - deb belgilangan va yuqorida keltirilgan harakat yoxud harakatsizlik oqibatida ham jinoyat yuzaga kelishi mumkinligi qayd etilgan. Bundan ko'rinib turibdiki, shifokorlar ham o'zlarining harakatsizligi sababli ham javobgarlikka tortilishi mumkin.

"Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunining 13-moddasida keltirilishicha "Davlat fuqarolarda kasalliklarning har qanday shakllari borligidan qat'i nazar, ularning kamsitishlardan himoya qilinishini kafolatlaydi. Ushbu qoidani buzishda aybdor bo'lgan shaxslar qonunda belgilangan tartibda javobgar bo'ladilar". Demak, yuqoridagi normaga muvofiq, davlat va u vakolat bergan tibbiyot subyektlarining fuqarolar tomonidan kamsitishi ham javobgarlikni keltirib chiqarishi belgilanganligi bu normaning Jinoyat Kodeksida qo'riqlanadigan fuqarolarning huquqlari poymol etilishi, tibbiyot xodimlarining harakat oqibatida jinoyat sodir etishi haqida ma'lumot beradi. Ushbu qonunning 30-moddasida esa "Tibbiyot va farmatsevtika xodimlari fuqarolarga shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatishlari shart. Ular shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatishdan bo'yin tovlaganlik, shuningdek fuqarolarning sog'lig'iga yetkazilgan zarar uchun qonunga muvofiq javobgar bo'ladilar" deb belgilangan va albatta, ushbu qilmish protsessual qonunchilikda snaksiya qo'llashga sabab bo'ladi.

Bugungi kunda, Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash kodeksi loyihasi ishlab chiqildi. Loyihada davlat tomonidan tartibga solish, sohani boshqarish, tibbiyot muassasalarida nazorat va kuzatuvni, shuningdek sog'liqni saqlash sohasida idoralararo o'zaro hamkorlikni amalga oshirish tartibi keltirilgan. Kodeksda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish mexanizmlari bayon etilgan bo'limlar ham mavjud. Bundan tashqari, sanitariya-epidemiologik nazoratni tashkil etish batafsil ko'rib chiqilgan. Keltirilgan faktlar va islohotlar shuni ko'rsatadiki, mamlakatimizda ham xalqaro amaliy tajribalardan keng foydalanilib, tibbiyot xodimlarining huquqiy javobgarligi,umuman olganda, ularning huquqiy holati yuzasidan munosabatlarni tartibga solish qaratilgan bir qator tadbirlar yo'lga qo'yilgan.

2022-yil 18-mart kuni Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev 13 mingdan ziyod tibbiyot xodimlari bilan "O'zbekiston" xalqaro anjumanlar saroyida ochiq muloqotda

uchrashdilar. Uchrashuvdan ko'zlangan maqsad, tibbiyot sohasi vakillariga e'tiborni kuchaytirish, sohani rivojlantirish va ham moddiy, ham ma'naviy rag'batlantirishdan iborat bo'ldi. Ta'kidlash joizki, yangi farmonda aynan shifokorlar himoyasi uchun bandlar ham keltirilgan, endi shifokorlarni haqorat qilish yoxud ularga munosib muomalada bo'lmaslik ham ma'lum bir ma'noda javobgarlikka sabab bo'lishi aytilgan. Demak, xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, tibbiyot xodimlari va iste'molchi(bemor)lar o'rtasida o'zaro qonuniy munosabatlarni tartibga solish, muammoli vaziyatlarning oldini olish yoki ularni bartaraf etish uchun islohotlar amalga oshirilishi maqsad qilib qo'yildi. Yuqorida ta'kidlanganidek, shifokorlar, meditsina yo'nalishida tehsil oluvchi va bir paytda tibbiyot xodimi vazifasini bajaruvchi shaxslar o'zlarining qonuniy bo'lgan va qonuniy bo'lmagan(legal,nolegal) xatti-harakatlari uchun keltirib o'tilgan qonunlar asosida himoya qilinishi yoxud javobgar sifatida talqin qilinishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Heinrich Rickert, Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft VII, 1926.
2. SHamov I.A. Biomeditsinskaya etika: Uchebnik. - M.: OAO «Izdatelstvo «Meditsina», 2006;
3. .Mamajonova G.K. Bioethics is applied ethics//Teoriya i praktika sovremennoy nauki. - 2018. -№. 1.
4. <https://lex.uz/docs/-26013>
5. <https://lex.uz/docs/-4776770>.